

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ÇEVRE POLİTİKALARINA KATKISI: KÜRESEL VE ULUSAL BİR DEĞERLENDİRME

THE CONTRIBUTION OF CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS TO ENVIRONMENTAL POLICIES: A GLOBAL AND NATIONAL ASSESSMENT

Kübra ERDEM DEMİRCİ

Ardahan Üniversitesi

Posof Meslek Yüksekokulu

kubraerdem@ardahan.edu.tr

ORCID: 0000-0002-7129-8890

Vasfiye ÇELİK

Kırıkkale Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

vasfiyezeynep@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-2176-892X

ÖZ

Geliş Tarihi:

20.11.2025

Kabul Tarihi:

18.01.2026

Yayın Tarihi:

26.03.2026

Anahtar Kelimeler

Sivil toplum kuruluşları,
Çevresel politikalar,
Çevresel yönetim,
Sürdürülebilir kalkınma,
Çevre adaleti.

Keywords

Civil society organizations,
Environmental policies,
Environmental governance,
Sustainable development,
Environmental justice.

Bu çalışma, sivil toplum kuruluşlarının (STK'lar) çevresel politikalardaki rolünü ve önemini hem küresel hem de ulusal düzeyde incelemektedir. İklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı, toprak erozyonu, hava ve su kirliliği ile çevresel adaletsizlik gibi sorunların derinleşmesi, sadece ekolojik dengeleri değil, bununla birlikte toplumsal, ekonomik ve siyasal düzenleri de etkilemektedir. Devlet merkezli çevre politikalarının bu çok boyutlu sorunları çözmede yetersiz kalması, çevresel yönetimde katılımcı, şeffaf ve çok aktörlü bir yapının gelişmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda STK'lar, yalnızca farkındalık oluşturan ve kampanya yürüten yapılar değil; aynı zamanda politika üretiminde bilgi sağlayan, alternatif çözümler geliştiren, kamuoyunu harekete geçiren ve karar süreçlerinde denetim mekanizması işlevi gören kurumsal aktörler hâline gelmiştir. Çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılarak Greenpeace, WWF, TEMA, ÇEKÜL ve Friends of the Earth gibi örgütlerin dâhil olduğu örnek olaylar incelenmiş; STK'ların çevresel adaletin sağlanmasında, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin hayata geçirilmesinde ve çevre bilincinin yaygınlaştırılmasında kritik işlevler üstlendikleri tespit edilmiştir. Ancak mali bağımlılık, kurumsal kapasite eksiklikleri, sınırlı katılım mekanizmaları ve devlet-STK ilişkilerindeki yapısal sorunlar, bu aktörlerin etkisini kısıtlayan başlıca engeller olarak öne çıkmaktadır. Sonuç olarak, çevre STK'larının gelecekte daha stratejik, teknik bilgiye dayalı ve çok aktörlü iş birlikleri geliştirmeleri gerektiği vurgulanmaktadır.

ABSTRACT

This study examines the role and importance of civil society organizations (CSOs) in environmental policies at both the global and national levels. The deepening of problems such as climate change, loss of biodiversity, soil erosion, air and water pollution, and environmental injustice affects not only ecological balances but also social, economic, and political orders. The inadequacy of state-centered environmental policies in solving these multidimensional problems has necessitated the development of a participatory, transparent, and multi-stakeholder structure in environmental governance. In this context, NGOs have become institutional actors that not only raise awareness and run campaigns, but also provide information for policy-making, develop alternative solutions, mobilize public opinion, and act as a control mechanism in decision-making processes. The study examined case studies involving organizations such as Greenpeace, WWF, TEMA, ÇEKÜL, and Friends of the Earth using a literature review method; it was determined that NGOs play critical roles in ensuring environmental justice, implementing sustainable development goals, and spreading environmental awareness. However, financial dependency, lack of institutional capacity, limited participation mechanisms, and structural problems in state-NGO relations emerged as the main obstacles limiting the impact of these actors. Consequently, it is emphasized that environmental NGOs need to develop more strategic, technically informed, and multi-stakeholder collaborations in the future.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1827317>

Atf/Cite as: Erdem Demirci, K. & Çelik, V. (2026). Sivil toplum kuruluşlarının çevre politikalarına katkısı: küresel ve ulusal bir değerlendirme. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 16(1), 387-398.

Giriş

Günümüzde insanın doğrudan ya da dolaylı yollarla etkilediği ve etkilendiği en büyük problem alanlarından biri, çevrede yaşanan krizlerdir. Küresel ısınma, canlı çeşitlerinin kaybı, toprak kaybı, su ve hava kirliliği, ormanların yok olması, çevre adaletsizliği, iklim felaketleri gibi birçok problem, sadece doğa sistemlerini değil, aynı zamanda toplumların toplumsal, ekonomik ve siyasi yapısını da derin şekilde etkilemektedir. Bu problemlerin ülke sınırlarını aşan boyutları ve etkileri, sadece devlet merkezli çevre politikalarının yetersiz kaldığını göstermekte ve çevre yönetiminde tanıtıcı, katılımcı ve çok taraflı bir yapıya geçilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu noktada sivil toplum kuruluşları (STK'lar), çevre politikalarının hem uygulayıcıları olmuşlar hem de şekillendirici ve denetleyici rollerini de üstlenmeye başlamıştır.

Türkiye gibi çevresel problemlerin toplumsal etkilerinin giderek yoğunlaştığı ülkelerde, STK'ların etkinliği çok daha önemli hâle gelmektedir. Özellikle maden faaliyetleri, HES projeleri, orman tahribatları, kıyı yapılaşması, çarpık kentleşme gibi doğrudan yaşam alanlarını tehdit eden uygulamalara karşı verilen mücadelelerde STK'ların, vatandaş ile devlet arasında bir arabulucu işlevi görmesi beklenmektedir. Ancak bu kuruluşların çevresel politikalara etkisi hâlâ birçok yapısal sınırlılıkla karşı karşıya kalmaktadır. Bu çerçevede STK'ların çevresel yönetimdeki potansiyel rollerini sınırlayan başlıca sebepler; kurumsal kapasite eksiklikleri, mali bağımlılık, kamu politikaları üzerindeki etkisizlik, profesyonel yönetim eksikliği vb. sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası alanda ise çevreci STK'lar, uluslararası normların oluşturulmasında, çevre hukukunun gelişmesinde ve çok uluslu şirketlerin çevresel sorumluluklarının takibinde kritik bir rol oynamaktadır. Transnasyonal çevre ağı içinde yer alan STK'lar, Birleşmiş Milletler'in çevre programlarında danışman statüsünde yer almakta, karbon piyasalarına ilişkin müzakerelere katılmakta ve çevresel bilgi platformlarının oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu durum, onların hem ulusal hem de ulusötesi düzeyde meşru aktörler olarak kabul edilmeye başladığını göstermektedir.

Bu çerçevede sivil toplumun ve kuruluşlarının çevresel mücadeledeki yeri, yalnızca protesto ve farkındalık kampanyalarıyla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda bilimsel veri üretimi, yerel halkın sürece dâhil edilmesi, çevresel adaletin savunulması, alternatif politika önerileri geliştirilmesi vb. stratejik alanlara da etki etmektedir. Bugün gelinen noktada, çevresel STK'lar karar alma süreçlerine müdahil olabilen, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde etki oluşturabilen birer kurumsal aktör olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada STK'ların çevresel politikadaki değişen ve dönüşen konumları ve özellikle gelecekte üstlenmeleri öngörülen işlevleri ele alınmaya çalışılacaktır.

Sivil Toplumun Tarihsel Arka Planı ve Kurumsallaşma Süreci

Sivil toplum kavramı, kökeni Antik Yunan'a dayanan düşünsel bir temele sahiptir. Aristoteles'e göre kamusal yararı gözetken kurallarla yönetilen bir toplumu ifade eden bu kavram, Aydınlanma düşüncesinin getirdiği devlet-sivil toplum ayrımına dayanan tartışmalarla evrilmiştir. Hegel, sivil toplumu çıkar çatışmalarına dayalı burjuva toplumu olarak görürken, bu çatışmaların devlet aracılığıyla çözülebileceğini savunmuştur. Marx ise devleti bu çatışmalardan bağımsız olarak ele almadığı için onu bir çözüm olarak görmemiştir. Farklı yaklaşımlar, sivil toplumun devletten bağımsız mı yoksa onunla iç içe mi olduğu yönündeki görüş ayrılıklarını ortaya koymaktadır (Karadağ, 2003: 48; Çelik & Pekküçükşen, 2018: 1274).

STK'ların kavramsal kökenleri Antik Yunan toplum yapısına dayansa da bu oluşumların kurumsal nitelik kazanması ve modern anlamda işlevsel hâle gelmesi, liberal ideolojinin toplumsal düzene egemen olduğu dönemle birlikte gerçekleşmiştir. Bireysel özgürlüklerin ve gönüllü kolektif eylemlerin önem kazandığı bu süreçte, örgütlü yaşam biçimi giderek yaygınlaşmış ve kurumsallaşmıştır. Bu bağlamda STK'lar, tarihsel gelişim içinde farklı kavramsal çerçevelerle tanımlanmış, özellikle 1910 yılında 132 farklı organizasyonun bir araya gelerek "Uluslararası Kuruluşlar Birliği" çatısı altında toplanması, küresel düzeyde örgütlenmenin ilk somut örneklerinden biri olmuştur. Devlet ve piyasa sektörü dışında, üçüncü sektör şeklinde ifade edilen STK'ların, kâr amacı gütmeyen ve gönüllülük esasına dayanan yapılarıyla, günümüzde yalnızca toplumsal değil aynı zamanda siyasal düzlemlerde artan şekilde dikkat çeken profesyonel aktörler hâline geldiği ifade edilmektedir (Toman vd., 2013: 4).

Geniş anlamda ele alındığında, STK'lar sivil toplumun faaliyet gösterdiği alanlarda örgütlenen, herhangi bir siyasi yapıya doğrudan bağlı olmayan, halk yararını gözetken ve yasal düzenlemelere uygun şekilde kurumsallaşan yapılar olarak tanımlanabilmektedir. Bu yönüyle ulusal ve uluslararası hukuk normlarına aykırılık göstermeden, toplumsal fayda amacıyla çalışmalarını sürdüren önemli aktörlerdir. Daha dar kapsamda ele alındığında ise STK'lar; devletin yönetim mekanizmasından bağımsız, kâr amacı gütmeyen sosyal ve ekonomik kalkınmaya katkı sunmayı amaçlayan, kişisel çıkar gözetmeksizin gönüllülük esasıyla faaliyet gösteren organizasyonlar olarak öne çıkmaktadır. Bu işleviyle STK'lar, toplumsal taleplerin kurumsal temsilini sağlayan yapılar ve katılımcı

demokrasinin vazgeçilmez araçları arasında yer almaktadır (Öner, 2001: 58-59). Bu özellikleri aynı zamanda sivil toplumun hem devletten hem de piyasadan ayrılan özgün bir alan olarak konumlanmasını sağlamaktadır.

STK'lar günümüz kamu yönetiminde yalnızca tamamlayıcı işlevler üstlenen pasif yapılar olmaktan öteye geçerek kamu politikalarının oluşumu, uygulanması ve değerlendirilmesinde aktif roller almaktadır. Toplumun ihtiyaçlarını doğrudan gözlemleyebilen bu organizasyonlar, karar alıcılara yol göstererek hizmet sunum süreçlerinin etkinlik kapasitesini artırmakta ve kamu politikaları üretiminde demokratik temsiliyetin genişlemesine katkı sunmaktadır. Kadın hakları gibi özel alanlarda faaliyet gösteren STK'ların, yasa değişikliklerine yönelik toplumsal farkındalık oluşturmaları ve mevzuat yapım süreçlerine doğrudan müdahale edebilmesi bu rolün somut örneklerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır (Biber, 2002: 161). Dolayısıyla STK'lar, kamusal mekanizmaları destekleyen tamamlayıcı yapılar olmanın yanında toplumsal talepleri kurumsal alanda ifade eden bağımsız platformlar olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda, toplumsal sorunlara kolektif çözüm yolu bulma iradesiyle hareket eden bireylerin örgütlenebildiği bu yapılar, hem demokratik vatandaşlık bilincinin gelişiminde hem de kamusal denetimin sağlanmasında merkezi bir konumda bulunmaktadır. Sivil toplumun kurumsallaşmasıyla eş zamanlı olarak güçlenen STK'lar, demokrasilerinin vazgeçilmez aktörlerinden biri hâline gelmiştir (Şenol, 2025: 6).

STK'ların üstlendiği bir diğer kritik işlev ise toplumsal tabakalar arasındaki eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik aracılık rolüdür. Neoliberal politikaların sebep olduğu sınıfsal gelir uçurumlarının derinleşmesini, bazı devletlerin çözüm üretmekte zorlandığı sosyoekonomik problemleri gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda STK'lar hem sivil alanın temsilcisi hem de ekonomik ve sosyal adaletin sağlanmasında etkili bir baskı ve arabuluculuk mekanizması olarak adından söz ettirmektedir. Fikir ve değer üretimiyle birlikte, bu kuruluşlar demokratik süreçlerin işlerliğini artırmakta, güven ortamı tesis etmekte ve farklı toplumsal kesimler arasında diyalog zemini oluşturarak kamusal alanda eşitlikçi politikaların gelişmesini teşvik etmektedir. Bu yönüyle STK'lar, gelir adaleti ve sosyal kapsayıcılık adına dengeleyici bir güç olarak hareket edebilmektedir (Talas, 2011: 389).

Sivil Toplum Kuruluşlarının Katılım Süreçlerinde Etkililik Sorunu

Sivil toplum kuruluşları (STK'lar), demokratik yönetim anlayışının temel bileşenlerinden biri olarak, karar alma süreçlerine katılım yoluyla kamusal politikaların şekillenmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak, bu süreçlerde etkililik sorunu hem kurumsal kapasite hem de katılım mekanizmalarının işlevselliği açısından tartışma konusu olarak öne çıkmaktadır.

STK'ların politika süreçlerine etkisiz kalmasının nedenlerinden biri olarak, iletişim stratejilerindeki eksikliklerden bahsedilmektedir. Bu eksikliği gösteren bir çalışma olarak Van Het Hof & Çalışkan tarafından yürütülen TÜBİTAK projesinde yapılan araştırmalar sonucunda, STK'ların uyguladıkları iletişim modellerine ilişkin basın ajansı/tanıtım ve kamuoyunu bilgilendirici model, çift yönlü simetrik ve asimetrik modeller uygulanabilirlik açısından ortaya konulmuştur. Sonuç olarak STK'ların vatandaşla ilişkilerini genellikle basit tanıtım etkinlikleri ile sınırlı tuttuğu, çift yönlü iletişim modellerine daha az başvurduğu görülmüştür. Özellikle James E. Grunig'in halkla ilişkiler modellerinden olan çift yönlü simetrik modelin kullanımı neredeyse hiç bulunmamaktadır. Bu model, geri bildirim alınarak karar süreçlerinin katılımcılık esasıyla yürütülmesini sağlamak ve demokratikleşme açısından büyük önem taşımaktadır. Araştırma kapsamında derinlemesine görüşmeler yapılan STK'ların önemli bir kısmının, medya ve kamuoyuyla olan ilişkilerinde pasif kaldığı, kendi hedef kitlelerine ulaşmak için stratejik bir iletişim çabası göstermediği saptanmıştır. Medya görünürlüğü düşük olan bu kuruluşlar, politika yapıcıların dikkatini çekmekte de zorlanmaktadır. Oysa medya, STK'ların kamu nezdinde itibar kazanması ve önerilerini görünür kılması açısından kritik bir araç olarak ifade edilmektedir (2014: xiv,154,160).

Türkiye'de ise STK'ların karar alma süreçlerine etkisi ve politika üretim süreçlerine katılım düzeyleri, yapısal ve iletişimsel eksiklikler nedeniyle oldukça sınırlıdır. STK'ların çoğu, karar alma mekanizmalarına doğrudan erişim sağlayamamaktadır. Bu durumun temel nedenlerinden biri, kamu-STK ilişkilerinde kurumsallaşmış bir diyalog zemininin bulunmamasıdır. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın (TÜSEV) STEP II raporuna göre, STK'ların %78'i devletin gereksiz müdahalelerine maruz kaldığını belirtmiş, sadece %3'ü kurumsallaşmış bir devlet-STK diyalogu olduğundan bahsedebilmiştir (TÜSEV, 2011: 135).

Tablo 1. Kamu-STK İş Birliği Alanları (%)

Kamu-STK İş Birliği Alanları	Dernek (%)	Vakıf (%)	Toplam (%) (n=225)
Danışma/istişare toplantısına katılım	41.8	58.1	44.0

Çalışma grubunda yer alma	15.5	0.0	13.3
Mevzuat/politika hazırlık sürecine yazılı görüş verme	8.2	3.2	7.6
İş birliği protokolü yapma	29.4	12.9	27.1
Ortak faaliyetler uygulama	37.1	38.7	37.3

Not. Veriler Sivil Toplum İçin Elverişli Ortam İzleme Matrisi 2022-2023 Türkiye Raporu, TÜSEV internet sayfasından Haziran 2025'te alınmıştır.

TÜSEV'in hazırladığı "Sivil Toplum İçin Elverişli Ortam İzleme Matrisi 2022-2023 Türkiye Raporu" içeriğinde yer alan bu tablo; Kamu-STK iş birliği alanlarının niteliğine ilişkin önemli ipuçları vermektedir. Veriler, en yaygın iş birliğinin "danışma/istişare toplantılarına katılım" (%44) ve "ortak faaliyetler uygulama" (%37,3) olduğunu sunmaktadır. Bu durum, işbirliklerinin daha çok uygulamaya yönelik olduğunu ve katılımcı süreçlerin sınırlı kaldığını göstermektedir. Özellikle vakıfların çalışma grubu ve mevzuat hazırlığı gibi daha kurumsal süreçlerde düşük seviyede yer alması (%0 ve %3,2), bu tür yapılarla geliştirilen iş birliklerinin daha sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır. Derneklerin ise daha aktif roller aldığı, özellikle iş birliği protokolü yapma (%29,4) gibi yapısal süreçlerde ön plana çıktığı görülmektedir. Genel olarak, iş birliklerinin biçimsel olmaktan çok faaliyet temelli olduğu ifade edilebilir.

STK'ların çevre politikalarında katılım mekanizması olarak etkinliği hem normatif beklentiler hem de kurumsal gerçeklikler çerçevesinde tartışmalı bir alan oluşturmaktadır. Katılım mekanizmalarının varlığı, *çevresel yönetişimin*¹ temel ilkelerinden biri olarak görülse de bu mekanizmaların işlevselliği ve STK'ların bu süreçlerdeki etkinliği genellikle sınırlı kalmaktadır. Türkiye örneğinde, çevre STK'larının yerel ve ulusal karar alma süreçlerine dâhil edilme düzeyleri, çoğunlukla biçimsel katılımlarla sınırlı olup, gerçek anlamda karar süreçlerini etkileme kapasiteleri oldukça düşüktür. Bu durum, katılımcı yönetim ilkesinin uygulamada yeterince karşılık bulamadığını göstermektedir (Güler, 2023: 1155). Hâlbuki STK'lar merkezi yönetimden bağımsız, kâr amacı gütmeyen ve toplumsal amaçlara bağlılıklarıyla tanımlanan çok yönlü yapılardır (Akay v.d., 2025: 592). Sivil toplum içindeki kuramsal temelleri, onların demokratik değerleri geliştirme, toplumsal dayanışmayı güçlendirme ve devletin ya da piyasanın karşılayamadığı toplumsal ihtiyaçlara çözüm üretme rollerini vurgulamaktadır. Ancak katılım kültürünün yerleşmesi ve çevre politikalarının katılımcı mekanizmalarla güçlendirilmesi yönünde STK'ların varlığı önemli olsa da bu aktörlerin karar süreçlerine etkili katılımı; kurumsal, yapısal ve sosyolojik engellerle sınırlandırılmaktadır. Bu bağlamda, katılımın yalnızca görünürlük sağladığı ancak etkili bir temsil aracı olamadığı pek çok kez vurgulanan bir eleştiridir. Etkili bir çevresel yönetim için STK'ların hem varlık göstermeleri hem de karar süreçlerinde belirleyici bir pozisyona sahip olmaları gerekmektedir. Bu da ancak şeffaf, kapsayıcı ve güçlendirilmiş bir sivil alanın tesisıyla mümkün olabilecektir.

Çevresel Yönetişimde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Küresel ve Yerel Perspektifler

Neo-liberal ekonomik sistem, üretim için sürekli hammaddeye erişimi hedeflerken kaynakların aşırı tüketimi ciddi çevresel zarar riskini artırmış; ayrıca büyüme kalkınma modelinin tıkanması ve ekolojik tepkilerin güçlenmesi, devletlerin önlem almasına neden olmuştur (Gönültaş, 2024: 1696). Bunun yanında küresel düzeyde çevresel krizlerin artışı; iklim değişikliği, biyolojik çeşitliliğin azalması ve doğal kaynakların kontrolsüz kullanımı gibi sorunları daha görünür kılmış ve bu sorunlara karşı politika üretme ihtiyacını mecbur kılmıştır. Geleneksel devlet temelli çevre yönetimi mekanizmalarının bu sorunları çözmede yetersiz kalması, çevresel yönetişimde çok aktörlü yapılara İhtiyacı göstermiş ve özellikle STK'ların sürece daha etkin bir şekilde dâhil edilmesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda STK'lar, çevresel politikaların hazırlanmasında, uygulanmasında ve izlenmesinde önemli aktörler hâline gelmiştir. STK'ların çevre politikalarındaki rolü yalnızca çevreci söylemlerin taşıyıcılığıyla sınırlı değildir; aynı zamanda politika yapım süreçlerinde bilgi üretimi, kamuoyu oluşturma, yerel düzeyde

¹Çevresel Yönetişim, çevresel kaynakların korunması, sürdürülebilir kullanımı ve ekolojik dengelerin bozulmaması amacıyla devletler, uluslararası kuruluşlar, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve yerel halk gibi çok aktörlü yapıların katılımıyla yürütülen, kurumsal ve normatif düzenlemeleri kapsayan bir yönetsel süreçtir (Temizel, 2023: 240).

uygulama modelleri geliştirme, uluslararası çevre rejimlerine katkı sağlama vb. fonksiyonları da bulunmaktadır (Rödder, 2020: 4).

Bu bağlamda özellikle 1992 Rio Zirvesi sonrasında çevresel yönetimde STK'ların rolü norm hâline gelmiş ve çevresel sorunlar teknik bir bakış açısının yanı sıra demokratikleşme, şeffaflık ve katılım ilkeleri üzerinden değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu süreçte STK'lar, çevresel alanlarda sesini duyuramayan gruplar için temsil rolü üstlenmiş ve *çevre adaletinin*² sağlanmasında önemli bir konuma gelmiştir. Çevresel politikaların yerel bağlamda uygulanabilmesi de büyük ölçüde STK'ların kapasitesine bağlı olmuştur. Türkiye'de örneğin Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA), Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL) vb. çevre STK'ları, erozyonla mücadele, ormanların korunması ve doğal sit alanlarının savunulmasında etkin rol oynamış ve bu süreçte yerel halkla iş birliği yaparak kamu politikalarının sosyal meşruiyetini artırmıştır (Kart & Demir, 2022: 718).

Uluslararası düzlemde çevresel STK'lar, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) kapsamındaki çok taraflı kuruluşlarda hem bilgi sağlayıcı hem de denetleyici aktörler olarak konumlanmıştır. STK'lar bu kuruluşlara iklim müzakerelerinde teknik uzmanlık sunarak gelişmekte olan ülkelerin bulunduğu pozisyonları desteklemiş ve karar alma süreçlerine şeffaflık katmışlardır (Pandey, 2015: 801). STK'ların çevresel politikalara etkisi hem yukarıdan aşağıya hem de aşağıdan yukarıya doğru bir dinamiği içermektedir. Bu kapsamda toplumsal hareketler, yerel kampanyalar ve protesto şekilleriyle çevre STK'ları, merkezi idareye baskı oluşturabilmektedir. Wapner, bu etkileşim biçimini “transnasyonel sivil toplumun çevresel gücü” olarak ifade etmekte ve ulusal sınırları aşan bir politika etkisine işaret etmektedir. Ancak STK'ların çevresel politikalar üzerindeki etkisi her zaman doğrudan ve güçlü olmamıştır. Kurumsal kapasite eksiklikleri, finansal bağımlılık, yasal düzenlemeler ve hükümetlerin sivil alanı sınırlandırıcı eğilimleri bu etkilerin azalmasına neden olabilmektedir (1997: 2). Türkiye özelinde ise STK'ların çevresel farkındalık yaratmadaki rolleri önemsense de çevre politikalarının şekillenmesinde kurumsal zayıflıklar nedeniyle etkinliklerinin sınırlı olduğuna vurgu yapılmaktadır (Erdoğan, 2016: 17).

STK'lar, çevresel yönetimde “alternatif bilim iletişimcileri” olarak çeşitli roller üstlenebilmektedir. Bu rollerin bazıları; politika savunuculuğu, kamuoyu oluşturma, alternatif bilgi üretimi, uygulama desteği ve izleme-denetim faaliyetleri olarak sayılabilmektedir (Rödder, 2020: 2). STK'lar hem karar vericiler hem de halk arasında bir köprü işlevi görmektedir. Yerel düzeyde, STK'lar çevresel sorunların daha somut biçimlerde yaşandığı alanlarda politika üretimi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi açısından önemli etkiye sahiptir. Türkiye'de TEMA, Ekolojik Araştırmalar Derneği, Doğa Araştırmaları Derneği, TÜÇEV, ÇEKÜL vb. örgütler, erozyon, kentleşme baskısı, su kaynaklarının korunması vb. alanlarda yürüttükleri faaliyetlerle çevre politikalarının sahadaki uygulayıcıları hâline gelmiştir (Yıldırım & Ayna, 2018: 428-429).

Uluslararası düzeyde, özellikle Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) müzakerelerinde, çevre STK'ları hem gözlemci hem de teknik danışmanlık ve baskı unsuru olarak aktif roller üstlenebilmektedir (Pandey, 2015: 803). Bu sayede STK'lar karbon piyasaları, iklim adaleti, geçim kaynakları ve sürdürülebilir kalkınma konularında farklı grupların taleplerini karar alma süreçlerine taşıyabilmektedir. Diğer yandan STK'ların etkisi, sahip oldukları kurumsal kapasiteye, finansal bağımsızlığa ve içinde bulundukları siyasi rejimin demokratiklik düzeyine bağlı olmaktadır. Örneğin, demokratik sistemlerde STK'lar çevre politikaları üzerinde daha belirleyici olabilirken otoriter rejimlerde bu etki büyük ölçüde sınırlı kalabilmektedir. Bu, sivil toplumun gelişiminin, rejim türünden ziyade, rejimin otoriterlik düzeyinden daha fazla etkilendiğini göstermektedir (Henry vd., 2019: 301).

Ayrıca, çevre STK'larının sınıfsal yapıları ve temsil sorunları da eleştiriye açık bir konudur. Bazı akademisyenler, çevre hareketlerinin orta sınıf ve kentli duyarlılıkları yansıttığını, kırsal ve yoksul grupların ise bu süreçlerde dışlandığını ifade etmektedir (Potter, 2003: 44). Bu nedenle çevre STK'larının yalnızca çevresel değil, aynı zamanda sosyal adalet ve katılımcı temsiliyet ilkeleri üzerinden de yeniden yapılandırılması gerektiği savunulmaktadır. Ancak çevre STK'larının “bilgi üretici” ve “politik mobilizatör” rolleri inkâr edilmemektedir. Bu aktörler, çevre sorunlarını teknik olmaktan çıkarak politik bir çerçevede tartışmaya açmakta, toplumsal farkındalığı artırmakta ve kamusal talepleri dönüştürmektedir (Rashid, 2025: 1). Bu yönüyle STK'lar, çevre politikalarının sadece devlet-vatandaş ilişkisi ekseninde değil, çok aktörlü ve müzakere temelli bir yapıya evrilmesinde katalizör görevi görmektedir.

²**Çevre adaleti**, çevresel fayda ve yüklerin adil paylaşımını, çevreye konusunda karar alma süreçlerine eşit katılımı ve dezavantajlı grupların orantısız çevresel risklere maruz bırakılmamasını amaçlayan bir ilke olarak tanımlanmaktadır (Akyüz, 2020: 91).

STK'ların Çevresel Politikalarındaki Başarı Örnekleri

STK'lar, hem çevresel sorunlara dikkat çeken yapılar hem de çevre politikalarının doğrudan şekillenmesinde etkili olan aktörler hâline gelmiştir. Modern çevresel yönetim anlayışında, devlet merkezli karar alma süreçlerinin yerine katılımcı, çok aktörlü ve şeffaf mekanizmaların geçmesi, STK'ların etkinliğini arttırmıştır. Bu doğrultuda hem karar alma süreçlerine katılım hem de bilgi üretimi, toplumsal farkındalık yaratma, kamuoyu mobilizasyonu ve doğrudan uygulama alanlarındaki katkılar dikkat çekmektedir. STK'lar bu işleviyle yerel ve küresel düzeyde politik etkiler yaratabilmektedir (Kanbur, 2020: 25).

Çevresel STK'ların etkin rolleri, teorik düzeyde olduğu kadar uygulamada da gözlemlenebilir çok sayıda örnekle desteklenmektedir. Uluslararası kuruluşların küresel çevre politikalarını yönlendirmesi, yerel STK'ların kanun yapım süreçlerinde etkili olması ya da dava süreçleriyle çok uluslu şirketleri çevresel sorumluluğa zorlaması vb. örnekler, bu kurumların dönüştürücü gücünü göstermektedir.

Greenpeace'in Genetiği Değiştirilmiş Organizma (GDO) Mücadelesi: Avrupa Politikasını Şekillendiren Sivil Baskı Gücü

Greenpeace, çevresel STK'lar arasında kampanya temelli çalışma usulüyle öne çıkmaktadır. Özellikle Avrupa Birliği sınırları içerisinde genetiği değiştirilmiş organizmalara (GDO) karşı yürüttüğü etkin kamuoyu kampanyaları, bu konuda birçok ülkenin kanunlarında değişikliğe gidilmesine yol açmıştır. Greenpeace'in bilimsel raporlar, kamuoyu baskısı, medya çalışmaları ve doğrudan eylemlerle desteklenen süreç sonucunda pek çok ülkede GDO'lu ürünlerin yetiştirilmesi ve pazarlanması ya yasaklanmış ya da ciddi biçimde sınırlandırılmıştır. Bu örnek, bir STK'nın hem teknik bilgi sunarak hem de kolektif duyarlılığı tetikleyerek çevresel düzenlemeleri etkileyebileceğini göstermektedir (Akince, 2024: 114-126).

World Wide Fund for Nature'in (WWF) Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) Sürecindeki Rolü: Bilim ve Politika Arasında Bir Köprü

WWF (World Wide Fund for Nature), çevre konusunda dünyanın önemli ölçüde etkili ve kurumsallaşmış STK'larının arasında yer almaktadır. UNFCCC kapsamında çok taraflı kuruluşlarda resmi gözlemci statüsünde konumlanan WWF, özellikle Conferences of the Parties (COP) zirvelerinde sunduğu teknik raporlar ve öneri metinleriyle karar alma süreçlerine doğrudan etki etmektedir. WWF; karbon emisyonlarının azaltılması, iklim adaleti, orman koruma, biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesi vb. alanlarda gündem belirleyici olmuştur. Teknik kapasitesini lobicilikle birleştiren bu organizasyon, uluslararası çevre politikalarının içeriğini biçimlendirme gücüne sahiptir (Pandey, 2015: 819).

Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı'nın (TEMA) Toprak Koruma Yasası Kazanımı: Türkiye'de Bir Politika Zaferi

Türkiye özelinde belki de en dikkat çekici başarı örneği, TEMA Vakfı'nın 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nun çıkarılmasındaki etkisi olmuştur. 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'de toprak erozyonu ve tarım arazilerinin plansız kullanımı konusunda farkındalık yaratmayı başaran TEMA, bu süreçte 1 milyondan fazla imza toplayarak TBMM'nin gündemini etkilemiştir. Hazırladığı bilimsel raporlar, kamu spotları, medya kampanyaları ve doğrudan milletvekilleriyle kurulan ilişkiler sayesinde, söz konusu kanunun 2005 yılında kabul edilmesini sağlamıştır. Bu örnek, Türkiye'de STK'ların kanun yapım süreçlerine ne ölçüde etkin şekilde katılabildiğini göstermesi açısından önemlidir (Şahin, 2014: 83).

Friends of the Earth (FoE) – Shell Davası: Küresel Şirketlere Karşı Adalet Mücadelesi

Friends of the Earth (FoE), Nijerya'da petrol sızıntıları sonucu oluşan çevresel tahribata karşı yürüttüğü kampanya kapsamında Royal Dutch Shell'e karşı dava açmış ve şirketin bu durumdan zarar gören topluluklara tazminat ödemesini sağlamıştır. Bu süreç hem Nijerya halkı için hem de çevresel adalet mücadelesi açısından dünya genelinde örnek teşkil etmiştir. FoE'nin davayı Hollanda'da açması, ulusötesi şirketlerin kendi ülkeleri dışındaki faaliyetlerinden hukuki olarak da sorumlu tutulabilmesi açısından kritik bir emsal oluşturmıştır. Böylece uluslararası çevre hukukunun gelişimine de katkı sağlanmıştır. (Friends of the Earth International, 2018).

Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı'nın (ÇEKÜL) Kültürel ve Doğal Miras Alanlarındaki Başarısı

Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), Türkiye'nin doğal ve kültürel miras alanlarının korunması için 1990'lü yıllardan beri çok sayıda projeyi hayata geçirmiştir. Özellikle Safranbolu, Mardin ve Halfeti gibi kentlerde yürüttüğü uygulamalarla mimari dokunun korunmasına ve doğal alanların sürdürülebilir kullanımına öncülük etmiştir. ÇEKÜL'ün başarısı, yerel yönetimlerle yaptığı iş birlikleriyle sınırlı kalmamış; halk katılımı ve gönüllülük esaslı projelerle çevresel farkındalık düzeyinin artmasına katkı sağlamıştır (ÇEKÜL, t.y.).

Doğa Derneği'nin Gediz Deltası Zaferi: Bilimle Korunan Alan

Doğa Derneği, İzmir Gediz Deltası'nda yürüttüğü kampanyalarla bölgenin koruma statüsünü arttırmış, kuş göç yollarının ve nadir türlerin korunması açısından politik kararların gözden geçirilmesine neden olmuştur. Dernek, bilimsel gözlem raporlarını kamuoyuyla paylaşarak, tarım politikalarının kuş habitatları üzerindeki etkisini görünür kılmış; bu sayede hem halk desteği kazanmış hem de yerel yönetimlerle iş birliği yapmıştır. Doğa Derneği'nin bu başarısı, doğrudan veri üretimi ile yerel politikalara etki arasındaki ilişkiyi güçlü biçimde gözler önüne sermiştir (Doğa Derneği, 2020).

International Council for Local Environmental Initiatives'nin (ICLEI) Kentsel Dönüşümde İklim Eylemi Katkısı

Uluslararası yerel yönetimler STK'sı olan ICLEI (Local Governments for Sustainability, Sürdürülebilirlik için Yerel Yönetimler), özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kent yönetimlerine sürdürülebilirlik stratejileri geliştirme konusunda yardımcı olmaktadır. ICLEI'nin katkılarıyla hazırlanan yerel iklim eylem planları, karbon emisyonlarını azaltmanın ötesine geçerek enerji verimliliği, atık yönetimi, ulaşım planlaması gibi konuları da ele almıştır. Bu tür eylem planları sayesinde birçok şehir, kendi iklim hedeflerini belirleyip raporlama ve izleme mekanizmalarını oluşturmuştur (Wang, 2020: 6).

Çevresel Yönetişimde STK'ların Gelecekteki Roller

Günümüzde çevresel sorunların giderek derinleşmesi ve bu sorunların sürdürülebilir kalkınma ile çevresel adalet konularında yoğunlaşması, STK'ların rollerinde niteliksel bir dönüşümü gerektirmiştir. Çevreye yönelik duyarlılık geliştiren stratejik ve işlevsel aktörler olarak STK'lar çevresel yönetişimde konumlanmıştır. Bu dönüşüm, çevre politikalarının biçimlendirilmesinin yanı sıra, kamuoyunun harekete geçirilmesi ve çevre bilincinin yaygınlaştırılmasında STK'ların daha güçlü ve etkin roller üstlenmelerini zorunlu hâle getirmiştir (Kavut, 2025: 228).

STK'ların çevresel sorunlara yönelik gelecekteki rollerinin, çok boyutlu bir dönüşümü gerektirdiği açıktır. Bu doğrultuda, salt tepkisel konumdan çıkarak eğitim, katılım ve kurumsallaşmış farkındalık geliştirme kapasitesine sahip aktörlere dönüşmeleri öngörülmektedir. Talas, çevre bilincinin bireysel farkındalıktan toplumsal duyarlılığa dönüşmesinde STK'ların eğitim, medya ve etkinlik araçları yoluyla merkezi roller üstlendiklerini ifade etmektedir (2010: 77). Dolayısıyla, bilimsel bilgi ile toplumsal eylemi harmanlayan kurumsal yapılar olarak çevre STK'larının bilgi üretici, kamuoyu şekillendirici ve politika yönlendirici nitelikler kazanmaları, gelecekte çevresel yönetişimin sürdürülebilirliği açısından önemli roller üstlenebileceklerini göstermektedir. Bu eğilim, hem ulusal bağlamda hem de uluslararası çevre politikaları düzeyinde geçerli görülürken, Jeffrey, çevresel STK'ların uluslararası çevre politikalarında gözlemci, bilgi sağlayıcı ve lobi yapan aktörler olarak giderek daha belirgin bir rol üstlendiklerini belirtmektedir (2001: 152-154). Pandey de bu görüşü destekleyerek STK'ların iklim değişikliği müzakerelerinde özellikle "knowledge brokers" (bilgi arayıcısı) olarak rol oynadıklarını ve yerel sorunları küresel müzakere zeminine taşıdıklarını ifade etmektedir (2015: 816). Bu bağlamda STK'ların yalnızca katılım araçları değil, aynı zamanda teknik uzmanlıkla karar süreçlerine müdahale edebilen yapılar hâline gelmeleri beklenmektedir.

Türkiye özelinde yapılan araştırmalar da STK'ların gelecekteki işlevlerine ilişkin önemli ipuçları sunmaktadır. Yıldırım ve Ayna, yerel çevreci STK'ların çevre tahribatına karşı yürüttükleri kampanyalar aracılığıyla çevresel farkındalık oluşturdıklarını, ancak uzun vadeli politik etkiler açısından kamu kurumlarıyla kurumsal iş birliği geliştirmekte güçlük yaşadıklarını belirtmektedir (2018: 429). Dolayısıyla, yerel başarı örneklerinin ulusal politikalara taşınabilmesi için STK'ların kurumsal kapasite geliştirmeleri, veri temelli savunuculuğu benimsemeleri ve profesyonelleşmeleri gerekmektedir.

STK'ların çevre politikalarına etkin şekilde dâhil olabilmesi için yönetişimsel bir zorunluluk doğmaktadır. Erkal vd., çok aktörlü çevresel yönetim yapısında STK'ların sadece izleyici değil, aynı zamanda karar süreçlerine aktif şekilde katılım gösteren yapılar olmaları gerektiğine vurgu yapmaktadır (2011: 148-150). Özellikle yerel çevre sorunlarının çözümünde belediyelerle iş birliği içinde geliştirilen projeler, bu katılımın pratikteki karşılıklarını oluşturmaktadır. STK'ların bu tür mekanizmaları geliştirme kapasitesi, çevre politikalarının demokratikleşmesi açısından kritik bir adımı temsil etmektedir.

Türkiye'de çevre politikalarının oluşturulmasında STK'ların sınırlı etkisi, çeşitli yapısal nedenlerden kaynaklanmaktadır. Kart ve Demir'e göre bu nedenler arasında devlet kurumlarıyla yeterli düzeyde kurumsal iş birliğinin kurulamaması, finansal bağımsızlık eksikliği, ve kamuoyunun STK'lara olan güveninin yeterli düzeye ulaşmaması yer almaktadır (2022: 719-721). Bu bağlamda, STK'ların yalnızca eleştirel bir konumla sınırlı kalmayıp, çözüm üretmeye yönelik, teknik bilgiye dayalı ve politika geliştirme süreçlerine katkı sunan bir aktör olarak yer almaları önem arz etmektedir.

Hukuki düzlemde de Türkiye’de STK’ların gelecekteki işlevlerini şekillendiren önemli bir çerçeve mevcuttur. Anayasa’nın 56. maddesi ve 2872 sayılı Çevre Kanunu, çevrenin korunmasını yalnızca devlete değil, tüm vatandaşlara ve dolayısıyla sivil toplum yapısına da yükümlülük olarak tanımlamaktadır. Bu düzenlemeler, çevre ile ilgili davalarda STK’ların kamu yararı adına hareket edebilecek yasal aktörler olmasına imkân tanımaktadır. Dolayısıyla, hukuki bilgi ve mevzuat hâkimiyeti yüksek STK’ların, gelecekte çevre politikalarında daha belirleyici bir pozisyona sahip olmaları beklenmektedir (Görmez, 2007: 158).

Uluslararası düzeyde ise çevresel STK’ların norm üretici rolü ön plana çıkmaktadır. Wapner, bu organizasyonları “dünya siyaseti sahnesinde normatif aktörler” olarak ifade etmekte ve özellikle Birleşmiş Milletler süreçlerinde çevresel normların inşasında oynadıkları role vurgu yapmaktadır (1997: 3). Bu bakımdan STK’lar yalnızca ulusal sınırlara hapsedilmiş yapılar değil; çevresel adaleti küresel ölçekte savunan, transnasyonel politika aktörleri hâline gelmektedir.

Bu bağlamda dikkat çekici bir örnek olarak Wang, Çin’in Yunnan eyaletinde çevre STK’larının yerel yönetimlerle kurduğu güven ilişkisi sayesinde karar alma süreçlerine aktif olarak katıldıklarını ve çevresel pazarlık süreçlerinde somut roller üstlendiklerini ortaya koymuştur (2020: 7-8). Bu da göstermektedir ki, gelecekte STK’ların etkili olabilmesi yalnızca savunuculuk düzeyinde değil; aynı zamanda veri yönetimi, yeşil altyapı oluşturma, karbon azaltımı vb. teknik alanlarda yetkinlik kazanmaları ile doğru orantılıdır.

Böyle bir yapının kurulması durumunda ise STK’ların yalnızca tepki veren, eleştiri yapan değil; öneri geliştiren, politika inşa eden ve çevresel adaletin tesisi için mücadele eden kurumsal aktörlere dönüşecekleri ifade edilmektedir (Kart & Demir, 2022: 721–722).

Sonuç

Çevresel sorunların karmaşıklığı ve çok boyutlu yapısı, bu sorunlarla mücadelede yalnızca devletlerin yeterli olmayacağını açıkça ortaya koymuştur. Bu bağlamda, sivil toplum kuruluşlarının rolü giderek belirleyici hâle gelmektedir. STK’lar, çevre politikalarının oluşturulmasında, uygulanmasında ve denetlenmesinde alternatif ve tamamlayıcı aktörler olarak yer almaktadır. Bu rollerinin kapsamının ise gelecekte daha da genişleyeceği düşünülmektedir.

Gelecek dönemde çevreye duyarlı STK’lardan yalnızca tepki veren veya kampanya düzenleyen organizasyonlar olarak değil, aynı zamanda politika üreten, bilgi sağlayan ve teknik kapasite sunan kurumsal yapılar olarak söz edilmesi beklenmektedir. Bu dönüşüm, STK’ların sahada yürüttükleri faaliyetlerin bilimsel bilgiyle desteklenmesi ve karar alma mekanizmalarına etkili biçimde dâhil olmalarıyla mümkün olacaktır. Çevresel konuların yerel ve küresel düzeyde iç içe geçmesi ise STK’ların çok katmanlı bir ağ içerisinde faaliyet göstermelerini gerektirecektir. Dolayısıyla, yerel düzeyde doğrudan müdahalelerde bulunabilen STK’ların, uluslararası platformlarda normatif tartışmaların da önemli bir parçası olması önem kazanmaktadır. Zira transnasyonel çevresel sorunlara yönelik çözümler ancak böyle bütünsel bir yaklaşımla geliştirilebilecektir.

STK’ların önümüzdeki süreçte sadece çevreyi koruması beklenmemekte, toplumsal dönüşüm aşamalarında da etkin rol üstlenmesi öngörülmektedir. Çevresel bilinçlenmenin yaygınlaştırılması, halkın karar alma süreçlerine katılımının artırılması ve çevresel adalet taleplerinin görünür kılınması bu kuruluşların temel gündemlerinden biri olmaya devam edecektir. Bu süreçte, STK’ların dijital araçlardan daha etkin yararlanması ve kamuoyunu yönlendirme kapasitesini geliştirmesi beklenmektedir. Ancak STK’ların bu potansiyeli gerçekleştirebilmeleri için birtakım yapısal dönüşümler de gerekmektedir. Bunlar arasında yönetsel şeffaflık, mali bağımsızlık, uzman kadro kapasitesinin artırılması ve kamu kurumlarıyla kurumsal iş birliği modellerinin geliştirilmesi öncelikli konular arasında bulunmaktadır. Aksi takdirde, çevresel sorunlara yönelik müdahalelerin etkisiz, dağınık ve sürdürülemez kalabilmesi söz konusu olacaktır.

Çevresel STK’ların gelecekte karşılaşacakları en büyük sorumluluklardan biri, bilimsel bilgi ile yerel bilgiyi bir araya getirebilme becerisidir. Vatandaşın gündelik çevresel sorunlarıyla ilgilenirken, bu sorunların küresel sistemdeki karşılıklarını da gözetmek gerekecektir. Bu da STK’lardan daha stratejik, sistematik ve kapsayıcı çalışmalar yürütmelerini zorunlu kılmaktadır. Özellikle iklim değişikliği, kentleşme, afet yönetimi, biyolojik çeşitliliğin korunması vb. alanlarda STK’ların kamu ve özel sektörle teknik ortaklıklar kurarak çözüm üretmeleri büyük ölçüde önem taşımaktadır. Bu tür iş birlikleri, hem çevresel etkiyi azaltabilecek hem de toplumsal farkındalık, dirençlilik ve sürdürülebilirlik kapasitesini artıracaktır.

Sonuç olarak, STK’ların çevresel sorunlarla ilgili gelecekteki rolleri, günümüzdeki faaliyetlerinin ötesinde daha karmaşık, stratejik ve çok aktörlü bir yapıya dönüşecektir. Bu yapı; bilimsel bilgi, yerel deneyim, kurumsal iş birliği ve kamu katılımı gibi çok yönlü bileşenlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulacaktır. Bu bağlamda, çevresel STK’ların önümüzdeki dönemde sadece “çevreci” değil, aynı zamanda “çevresel dönüşümün aktörleri” olmaları öngörülmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar, bu makalenin araştırma, yazarlık ve/veya yayın süreci ile ilgili herhangi bir potansiyel çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Mali Destek

Yazarlar bu makalenin araştırılması, yazılması ve/veya yayınlanması için herhangi bir mali destek almamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Çalışmada etik dışı bir husus bulunmadığını, araştırma ve yayın etiğine özenle uyulduğunu beyan ederiz.

Yazar Katkı Oranı

Çalışma, araştırmacılar arasında eşit bir işbirliği ile yürütülmüş ve raporlanmıştır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Kaynakça

- Akay, H., Gönültaş, Y. C. ve Kaya, H. (2025). Sivil toplum kuruluşlarını yeniden düşünmek: stk'ları etkileyen ve değişen dinamikler. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27 (2), 587-620. <https://doi.org/10.26745/ahbvuibfd.1654892>
- Akince, B. (2024). *Greenpeace üzerinden alternatif çevre örgütlenmelerinin hukuki ve siyasi katkısının değerlendirilmesi* [Doktora lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Akyüz, E. (2020). Türkiye’de Çevre Adaleti: Paralı Plajlar Üzerine Bir İnceleme. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 88-106. <https://doi.org/10.48118/yykentcevre.804478>
- Biber, A. (2002). Sivil toplum örgütlerinin işlerlik kazanması açısından halkla ilişkiler. *Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi*, 16, 155–170.
- ÇEKÜL. (t.y.). *Makaleler*. Erişim tarihi: 9 Haziran 2025
<https://www.cekulvakfi.org.tr/makaleler>
- Çelik, V. ve Pekküçükşen, Ş. (2018). “Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Göç Konusundaki Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 53(3), 1273-1283.
- Doğa Derneği. (2020). *Gediz için birlikte*. Erişim tarihi: 9 Haziran 2025
<https://dogadernegi.org/gedizicinbirlikte/>
- Erdoğan, Ö. (2016). The role of non-governmental organizations (NGOs) in the socio-economic and environmental-value awareness development in Turkey. *Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, 23, 1–32.
- Erkal, S., Şafak, Ş., & Yertutan, C. (2011). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre bilincinin oluşturulmasında ailenin rolü. *Sosyoekonomi*, 14(14), 145-158.
- Friends of the Earth International. (2018). *Eight Shell scandals and their contempt for the planet*. Erişim tarihi: 10 Haziran 2025
<https://www.foei.org/eight-shell-scandals/>
- Gönültaş, Y., C. (2024). Ekolojik perspektiften teorik bir inceleme: Sürdürülebilir kalkınma bir retorik mi?. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 14(3), 1692-1708.
- Görmez, K. (2007). *Çevre sorunları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güler, E. (2023). Türkiye’de çevreci sivil toplum örgütleri üzerine bir değerlendirme. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(45), 1143–1159.
- Henry, L. A., Sundstrom, L. M., Winston, C., & Bala-Miller, P. (2019). NGO participation in global governance institutions: International and domestic drivers of engagement. *Interest Groups & Advocacy*, 8(3), 291-332.
- Jeffrey, D. W. (2001). The roles of environmental non-governmental organisations in the twenty-first century. *Biology and Environment: Proceedings of the Royal Irish Academy*, 101B(1–2), 151–156.
- Kanbur, N. (2020). *Sürdürülebilir çevresel gelişmenin sivil toplum olgusuna etkileri ve Kadıköy örneği* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

- Karadağ, Ahmet (2003), "Demokratikleşme ve Sivil Toplum: Liberal Düşünce Topluluğu Örneği", *Sivil Toplum*, Yıl 1, Sayı 4, 44-58.
- Kart, M., & Demir, A. (2022). The role of non-governmental organizations on environmental policy decisions: The case of Turkey. *Turkish Studies*, 17(3), 713-725.
- Kavut, S. (2025). İklim değişikliği ile mücadelede sivil toplum kuruluşlarının rolü: Türkiye örneği. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR)*, 11(2), 227–245.
- Öner, Ş. (2001). Sivil toplum kuruluşlarının yerel demokrasi ve katılım algılamaları. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 10(2), 51–67.
- Pandey, C. (2015). Managing climate change: Shifting roles for NGOs in the climate negotiations. *Journal of Environment and Development*, 24(6), 799–824.
- Potter, D. (2003). Non-governmental organisations and environmental policies. In *Environmental policy in an international context* (Vol. 3, pp. 25-49). Butterworth-Heinemann.
- Rashid, T. (2025). The role of international non-governmental organizations (INGOs) on state compliance with environmental regulations: A critical analysis. *Asian Journal of Politics and International Affairs*, 1(1), 1–12.
- Rödger, S. (2020). Activists as alternative science communicators: The ambivalent role of environmental NGOs in climate communication. *Journal of Science Communication*, 19(06), R01.
- Şahin, Ü. (2014). *Türkiye'nin iklim politikalarında aktör haritası*. İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi.
- Şenol, N. (2025). Sivil toplum kuruluşlarının Türk kamu yönetimindeki yeri ve önemi. *Eurasian Business & Economics Journal*, 39(1), 1–18.
- Talas, M. (2010). Çevre bilinci konusunda sivil toplum örgütlerinin önemi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*.
- Talas, M. (2011). Sivil toplum kuruluşları ve Türkiye perspektifi. *TÜBAR*, 29, 387–401.
- Temizel, Ö. (2023). Sürdürülebilir Kalkınma Bağlamında Küresel Çevresel Yönetişim. *Fiscaeconomia*, 7(1), 232–250. Doi: 10.25295/fsecon.1141427
- Toman, M., Akyiğit, H., & Uysal, A. F. (2013). *Türkiye'de sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmada sivil toplum kuruluşlarının rolü: Akşehir ilçesi örneği*. Ulusal Kop Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, Konya.
- TÜSEV. (2011). *STEP II: Türkiye'de sivil toplumun gelişimi ve sivil toplum-kamu ilişkileri*. İstanbul: TÜSEV Yayınları.
- TÜSEV. (2024). *Sivil toplum için elverişli ortam izleme matrisi 2022–2023 Türkiye raporu*. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. Erişim tarihi: 5 Haziran 2025
- <https://tusev.org.tr/sivil-toplum-icin-elverisli-ortam-izleme-matrisi-2022-2023-turkiye-raporu-yayinda/>
- Van Het Hof, S. D., & Çalışkan, M. A. (2014). Türkiye'de STK'ların halkla ilişkiler deneyimi: Algı, yaklaşım ve uygulamalar. *TÜBİTAK 1001 Projesi*, Proje No: 112K141. Ankara.
- Wang, Y., Cao, H., Yuan, Y., & Zhang, R. (2020). Empowerment through emotional connection and capacity building: Public participation through environmental NGOs. *Environmental Impact Assessment Review*, 80, 106317.
- Wapner, P. (1997). *The transnational politics of environmental NGOs*. United Nations University Symposium on The United Nations and the Global Environment, New York.
- Yıldırım, K., & Ayna, Y. (2018). The role of non-governmental organizations in environmental governance in Turkey. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 409–431.

EXTENDED SUMMARY

This study examines the role and significance of non-governmental organizations (NGOs) in the field of environmental policy, focusing on their changing functions at global, national, and local levels. The contemporary world is confronted with multifaceted ecological crises such as climate change, biodiversity loss, deforestation, soil erosion, air and water pollution, and environmental injustice. These challenges extend across national borders and affect the economic, social, and political structures of societies. Traditional state-centered policies have often proven insufficient to address such complex issues. Consequently, the need for multi-actor, participatory, and transparent governance mechanisms has become undeniable. Within this context, NGOs have increasingly emerged as key actors not only in raising awareness but also in shaping, implementing, and monitoring environmental policies.

The research is based on a qualitative literature review, analyzing both national and international case studies. This method allows a systematic examination of NGOs' contributions, successes, and limitations in environmental governance. Cases from different contexts demonstrate that NGOs fulfill diverse functions, ranging from advocacy and public mobilization to scientific knowledge production and legal action. These functions have positioned them as important intermediaries between state institutions, the private sector, and society at large.

One of the central functions of NGOs is advocacy. Through campaigns, public protests, and media activities, NGOs articulate societal concerns and influence political agendas. Greenpeace provides a strong example: its campaigns against genetically modified organisms in Europe mobilized public opinion and pressured governments to impose restrictions or bans. Such initiatives illustrate how NGOs can transform dispersed ecological concerns into powerful collective demands. NGOs also serve as knowledge brokers, producing and disseminating scientific data that informs decision-making. Organizations like the World Wide Fund for Nature (WWF) prepare technical reports on biodiversity, deforestation, and climate change. Their contributions in UNFCCC negotiations show how NGOs translate scientific findings into policy proposals, bridging the gap between academic research and political processes.

Another significant role is monitoring and accountability. NGOs act as watchdogs by overseeing governmental and corporate compliance with environmental laws and international agreements. The case of Friends of the Earth's lawsuit against Shell in Nigeria exemplifies this function. By exposing environmental damage and pursuing legal remedies, the organization compelled a multinational corporation to take responsibility for its actions. Such interventions strengthen public trust and create precedents for corporate accountability, extending NGOs' impact beyond national boundaries.

NGOs also play a vital role in promoting inclusivity and democratic participation. Environmental issues affect marginalized communities most directly, yet their voices are often excluded from official processes. NGOs provide platforms for these groups, helping them participate in decision-making. This enhances the legitimacy of environmental governance and links ecological debates with broader questions of social justice. In this sense, NGOs are not merely environmental actors but also defenders of democratic accountability and equity.

The Turkish context reveals both opportunities and limitations. Organizations such as the Turkish Foundation for Combating Soil Erosion (TEMA) have achieved notable successes, particularly through campaigns that raised awareness about land degradation and contributed to the adoption of the 2005 Soil Protection and Land Use Law. This illustrates the potential of sustained advocacy to influence legislation. Other NGOs, such as ÇEKÜL, have played crucial roles in protecting cultural and natural heritage, while Doğa Derneği has advanced biodiversity conservation through campaigns like the protection of the Gediz Delta. These cases highlight the capacity of Turkish NGOs to mobilize public support and shape local policy outcomes.

However, challenges persist. Many NGOs in Turkey struggle with limited financial resources and dependence on external funding, which restricts their strategic autonomy. Weak institutionalization and insufficient cooperation mechanisms with state institutions further limit their influence. Research by TÜSEV indicates that a majority of NGOs perceive state interventions as arbitrary, and only a small fraction report systematic dialogue with public authorities. These structural constraints reduce NGOs' ability to sustain long-term influence on national environmental policies. As a result, despite significant achievements in raising awareness and mobilizing citizens, Turkish environmental NGOs remain limited in their impact on broader policy frameworks.

At the international level, NGOs have become increasingly important in shaping global environmental governance. Their involvement in organizations such as the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) has allowed them to act as observers, technical experts, and advocates. NGOs contribute to transparency in negotiations, press for ambitious climate targets, and ensure that the perspectives of vulnerable communities are considered. By building transnational networks, NGOs amplify local struggles on

a global scale and influence the development of international norms concerning sustainability and environmental justice. Campaigns that pressure multinational corporations or highlight environmental injustices in the Global South exemplify the transnational reach of civil society action.

Nevertheless, NGOs face questions of legitimacy and representation. Some scholars argue that international NGOs are disproportionately influenced by Northern agendas, which can marginalize Southern voices. To address this, NGOs must strengthen partnerships with local organizations and ensure that decision-making within their structures is inclusive. Moreover, the increasing professionalization of NGOs brings both opportunities and challenges. While professional expertise enhances their credibility in policy discussions, it also risks distancing them from grassroots communities if not balanced with participatory approaches. Financial independence remains another crucial challenge, as reliance on short-term donor funding can compromise long-term strategies.

The study concludes that NGOs are indispensable actors in the governance of environmental issues. Their ability to combine scientific expertise, advocacy, monitoring, and participatory engagement positions them as unique contributors to sustainable development. Future effectiveness will depend on their capacity to enhance institutional resilience, build sustainable funding models, and deepen cooperation with governments, international institutions, and local communities. As environmental crises intensify, NGOs must continue to evolve into multi-dimensional actors that not only raise awareness but also provide technical solutions, shape policies, and safeguard environmental justice. Strengthening these capacities will ensure that NGOs remain central to the collective effort of addressing global ecological challenges and advancing a sustainable future for humanity.